Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Store Afdeling)

22. juni 2023 *

»Præjudiciel forelæggelse – område med frihed, sikkerhed og retfærdighed – retligt samarbejde i straffesager – direktiv 2012/13/EU – artikel 3 og 4 – de kompetente myndigheders forpligtelse til straks at underrette mistænkte og tiltalte personer om deres ret til ikke at udtale sig – artikel 8, stk. 2 – ret til at påberåbe sig tilsidesættelsen af denne forpligtelse – national lovgivning, der forbyder den ret, der påkender sagens realitet, at prøve en sådan tilsidesættelse ex officio – artikel 47 og 48 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder«

I sag C-660/21,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af tribunal correctionnel de Villefranche-sur-Saône (retten i første instans i straffesager i Villefranche-sur-Saône, Frankrig) ved afgørelse af 26. oktober 2021, indgået til Domstolen den 29. oktober 2021, i straffesagen

Procureur de la République

mod

K.B.,

F.S.,

har

DOMSTOLEN (Store Afdeling),

sammensat af præsidenten, K. Lenaerts, vicepræsidenten, L. Bay Larsen, afdelingsformændene A. Arabadjiev, C. Lycourgos, E. Regan, M. Safjan (refererende dommer), P.G. Xuereb, L.S. Rossi, D. Gratsias og M.L. Arastey Sahún samt dommerne S. Rodin, F. Biltgen, N. Piçarra, I. Ziemele og J. Passer,

generaladvokat: P. Pikamäe,

justitssekretær: fuldmægtig S. Beer,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 20. september 2022,

* Processprog: fransk.

efter at der er afgivet indlæg af:

– K.B. ved avocats C. Lallich og B. Thellier de Poncheville,

– F.S. ved avocates B. Thellier de Poncheville og S. Windey,

– den franske regering ved A. Daniel og A.-L. Desjonquères, som befuldmægtigede,

– Irland ved Chief State Solicitor M. Browne, A. Joyce, M. Lane og J. Quaney, som befuldmægtigede, bistået af R. Farrell, SC, D. Fennelly, BL, og P. Gallagher, SC,

– Europa-Kommissionen ved A. Azéma og M. Wasmeier, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 26. januar 2023,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 3 og 4 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2012/13/EU af 22. maj 2012 om ret til information under straffesager (EUT 2012, L 142, s. 1), artikel 7 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2016/343 af 9. marts 2016 om styrkelse af visse aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager (EUT 2016, L 65, s. 1) og af artikel 48 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«).

2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en straffesag mod K.B. og F.S. for lovovertrædelser i form af tyveri af brændstof.

Retsforskrifter

EU-retten

Direktiv 2012/13

3 3., 4., 10., 14., 19. og 36. betragtning til direktiv 2012/13 har følgende ordlyd:

»(3) Gennemførelsen af princippet om gensidig anerkendelse af afgørelser i straffesager forudsætter, at medlemsstaterne har tillid til hinandens strafferetlige systemer. Omfanget af den gensidige anerkendelse hænger snævert sammen med en række parametre, herunder mekanismerne for beskyttelse af mistænktes eller tiltaltes rettigheder og fælles minimumsstandarder, der er nødvendige for at lette anvendelsen af princippet om gensidig anerkendelse.

(4) Gensidig anerkendelse af afgørelser i straffesager kan kun fungere effektivt, når der hersker tillid, således at ikke blot retsmyndighederne, men alle aktører i strafferetsprocessen, opfatter andre medlemsstaters retsmyndigheders afgørelser som svarende til deres egne, hvilket forudsætter ikke blot tillid til tilstrækkeligheden af andre medlemsstaters regler, men også tillid til, at disse regler anvendes korrekt.

[…]

(10) Fælles minimumsregler bør føre til øget tillid til alle medlemsstaternes strafferetssystemer, hvilket igen bør føre til et mere effektivt retsligt samarbejde i et klima af gensidig tillid. Sådanne fælles minimumsregler bør fastlægges for så vidt angår information under straffesager.

[…]

(14) Nærværende direktiv […] opstiller […] de fælles minimumsstandarder, der skal anvendes på den information om rettigheder og om tiltalen, der skal gives til personer, der er mistænkt eller tiltalt for at have begået en strafbar handling. Direktivet bygger på de rettigheder, der er fastlagt i chartret, særligt artikel 6, 47 og 48, og bygger derved på artikel 5 og 6 i [den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, der blev underskrevet i Rom den 4. november 1950], således som disse bestemmelser fortolkes af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol. […]

[…]

(19) De kompetente myndigheder bør straks informere den mistænkte eller tiltalte om de rettigheder i den nationale lovgivning, der er væsentlige for at sikre en retfærdig behandling af sagen, enten mundtligt eller skriftligt, som fastsat i dette direktiv. For at åbne mulighed for en praktisk og effektiv udøvelse af disse rettigheder, bør disse informationer gives rettidigt under sagens behandling og senest inden politiets eller en anden kompetent myndigheds første officielle afhøring af den mistænkte eller tiltalte.

[…]

(36) Den mistænkte eller tiltalte eller vedkommendes advokat bør have ret til i overensstemmelse med national ret at anfægte de kompetente myndigheders mulige undladelse af eller afslag på at fremlægge information eller videregive bestemt materiale i sagen i overensstemmelse med dette direktiv. Denne ret indebærer ikke en forpligtelse for medlemsstaterne til at sørge for en specifik appelprocedure, separat ordning eller klageprocedure, hvor en sådan undladelse eller et sådant afslag kan anfægtes.«

4 Direktivets artikel 3 med overskriften »Retten til information om rettigheder« foreskriver:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte personer straks informeres om mindst følgende processuelle rettigheder, således som de finder anvendelse i henhold til den nationale lovgivning, med henblik på at muliggøre en effektiv udøvelse heraf:

a) retten til at få adgang til en advokat

b) eventuelle rettigheder til gratis retshjælp og betingelserne for at få sådan retshjælp

c) retten til at blive informeret om tiltalen, jf. artikel 6

d) retten til tolkning og oversættelse

e) retten til ikke at udtale sig.

2. Medlemsstaterne sikrer, at informationerne, som de giver efter stk. 1, gives mundtligt eller skriftligt i et enkelt og letforståeligt sprog, og at der tages hensyn til sårbare mistænkte eller sårbare tiltalte personers særlige behov.«

5 Nævnte direktivs artikel 4 med overskriften »Meddelelse om rettigheder i forbindelse med anholdelse« fastsætter:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at en mistænkt eller tiltalt person, der anholdes eller tilbageholdes, straks modtager en skriftlig meddelelse om rettigheder. Den pågældende skal have lejlighed til at læse meddelelsen om rettigheder og skal have lov til at beholde den hos sig i al den tid, vedkommende er frihedsberøvet.

2. Ud over de informationer, der er anført i artikel 3, indeholder den i denne artikels stk. 1 nævnte meddelelse om rettigheder information om følgende rettigheder, således som de finder anvendelse i henhold til national lovgivning:

a) retten til aktindsigt i materiale i sagen

b) retten til, at konsulære myndigheder og én person underrettes

c) retten til at få adgang til akut lægehjælp, og

d) det maksimale antal timer eller dage, den pågældende vil kunne være frihedsberøvet, inden vedkommende stilles for en retslig myndighed.

3. Meddelelsen om rettigheder indeholder også grundlæggende information om enhver mulighed for i henhold til national lovgivning at anfægte anholdelsens lovlighed, opnå en prøvelse af tilbageholdelsen eller anmode om midlertidig løsladelse.

4. Meddelelsen om rettigheder skal affattes i et enkelt og letforståeligt sprog. En vejledende standardformulering til en meddelelse om rettigheder findes i bilag I.

5. Medlemsstaterne sikrer, at den mistænkte eller tiltalte modtager meddelelsen om rettigheder skriftligt på et sprog, vedkommende forstår. Hvis meddelelsen om rettigheder ikke foreligger på det relevante sprog, skal den mistænkte eller tiltalte informeres om sine rettigheder mundtligt på et sprog, vedkommende forstår. I så faldt skal den pågældende have udleveret en meddelelse om rettigheder på et sprog, vedkommende forstår, uden unødigt ophold.«

6 Samme direktivs artikel 8 med overskriften »Kontrol og retsmidler« har følgende ordlyd:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at der føres protokol over informationer, der gives den mistænkte eller tiltalte i overensstemmelse med artikel 3-6, efter proceduren for protokolførelse fastlagt i den pågældende medlemsstats lovgivning.

2. Medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte eller dennes advokat har ret til i overensstemmelse med procedurerne i den nationale lovgivning at anfægte de kompetente myndigheders mulige undladelse af eller afslag på at fremlægge information i overensstemmelse med dette direktiv.«

Direktiv 2013/48/EU

7 Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2013/48/EU af 22. oktober 2013 om ret til adgang til advokatbistand i straffesager og i sager angående europæiske arrestordrer og om ret til at få en tredjemand underrettet ved frihedsberøvelse og til at kommunikere med tredjemand og med konsulære myndigheder under frihedsberøvelsen (EUT 2013, L 294, s. 1) indeholder en artikel 3 med overskriften »Retten til adgang til advokatbistand under straffesager«, der i stk. 1 fastsætter:

»Medlemsstaterne sikrer, at mistænkte og tiltalte har ret til adgang til advokatbistand på et sådant tidspunkt og på en sådan måde, at de pågældende sættes i stand til i praksis og effektivt at udøve deres ret til et forsvar.«

8 Dette direktivs artikel 9 med overskriften »Afkald på rettigheder« har følgende ordlyd:

»1. Uden at det berører national lovgivning, der kræver, at en advokat skal være til stede eller yde bistand, sikrer medlemsstaterne i forbindelse med afkald på en ret som omhandlet i artikel 3 og 10:

a) at den mistænkte eller tiltalte mundtligt eller skriftligt har fået klare og tilstrækkelige oplysninger i et enkelt og letforståeligt sprog om indholdet af den pågældende rettighed og de mulige konsekvenser ved at give afkald på den, og

b) at afkaldet gives frivilligt og utvetydigt.

2. Afkaldet, som kan gives skriftligt eller mundtlig, skal ligesom omstændighederne, hvorunder det er givet, føres til protokol ved anvendelse af proceduren for protokolførelse i overensstemmelse med den pågældende medlemsstats lovgivning.

3. Medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte på et hvilket som helst tidspunkt under straffesagen kan tilbagekalde et afkald, og at de underrettes om denne mulighed. En sådan tilbagekaldelse har virkning fra det tidspunkt, hvor den foretages.«

Direktiv 2016/343

9 Artikel 7 i direktiv 2016/343 med overskriften »Retten til ikke at udtale sig og retten til ikke at inkriminere sig selv« foreskriver:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at mistænkte og tiltalte har ret til ikke at udtale sig i relation til den strafbare handling, som de er mistænkt eller tiltalt for at have begået.

2. Medlemsstaterne sikrer, at mistænkte og tiltalte har ret til ikke at inkriminere sig selv.

3. Udøvelsen af retten til ikke at inkriminere sig selv forhindrer ikke de kompetente myndigheder i at indsamle bevismateriale, som lovligt kan opnås ved anvendelse af lovlige tvangsindgreb, og som eksisterer uafhængigt af de mistænktes eller tiltaltes vilje.

4. Medlemsstaterne kan tillade, at deres retslige myndigheder ved strafudmålingen tager hensyn til mistænktes og tiltaltes samarbejdsvilje.

5. Mistænktes eller tiltaltes udøvelse af retten til ikke at udtale sig eller retten til ikke at inkriminere sig selv må ikke bruges mod dem og må ikke betragtes som bevis for, at de har begået den pågældende strafbare handling.

6. Denne artikel er ikke til hinder for, at medlemsstaterne ved mindre lovovertrædelser kan beslutte at gennemføre sagen eller bestemte stadier heraf skriftligt eller uden afhøring af den mistænkte eller tiltalte ved de kompetente myndigheder i forbindelse med den pågældende lovovertrædelse, på betingelse af at dette er i overensstemmelse med retten til en retfærdig rettergang.«

Fransk ret

10 Artikel 53, stk. 1, i code de procédure pénale (strafferetsplejeloven) bestemmer:

»Ved pågribelse på fersk gerning forstås det forhold, at en person opdages og pågribes under udførelsen af sin ulovlige gerning eller umiddelbart derefter. Der er ligeledes tale om pågribelse på fersk gerning, når den mistænkte i meget nær tilknytning til handlingen følges af offentlige protester, opdages, når vedkommende er i besiddelse af genstande, eller giver indtryk eller indicier, der tyder på, at vedkommende har medvirket til den ulovlige gerning.«

11 Denne lovs artikel 63-1 er affattet således:

»Den tilbageholdte person skal straks af en overordnet kriminalpolitiembedsmand eller en kriminalpolitibetjent, under den overordnedes tilsyn, oplyses om følgende på et sprog, som vedkommende forstår, i givet fald ved hjælp af den i stk. 13 omhandlede formular:

1° tilbageholdelsen af den pågældende samt varigheden af foranstaltningen og den eller de forlængelser, som den kan gøres til genstand for

2° kvalificeringen af samt den formodede dato og det formodede sted for den strafbare handling, som den pågældende er mistænkt for at have begået eller forsøgt at begå, samt de hensyn, jf. artikel 62-2, nr. 1-6, der begrunder tilbageholdelsen

3° at vedkommende har:

– ret til at underrette en nærtstående og sin arbejdsgiver samt, hvis den pågældende er udenlandsk statsborger, de konsulære myndigheder i den stat, hvor vedkommende er statsborger, og eventuelt kommunikere med disse personer i overensstemmelse med artikel 63-2

– ret til at blive tilset af en læge i overensstemmelse med artikel 63-3

– ret til advokatbistand i overensstemmelse med artikel 63-3-1 – 63-4-3

– ret til tolkebistand, hvis dette er nødvendigt

– ret til hurtigst muligt og senest inden en eventuel forlængelse af tilbageholdelsen at gøre sig bekendt med de dokumenter, der er nævnt i artikel 63-4-1

– ret til at fremsætte bemærkninger til anklagemyndigheden eller, alt efter omstændighederne, til den dommer, der træffer afgørelse om varetægtsfængslingen, når anklagemyndigheden eller denne dommer tager stilling til en eventuel forlængelse af tilbageholdelsen, med henblik på at denne foranstaltning bringes til ophør. Hvis personen ikke fremstilles for anklageren eller dommeren, kan den pågældende mundtligt fremsætte sine bemærkninger i en rapport om afhøringen, der sendes til anklageren eller dommeren, før de træffer afgørelse vedrørende forlængelse af foranstaltningen

– efter at have oplyst sit navn, at afgive erklæringer, at besvare de stillede spørgsmål eller ikke at udtale sig.

[…]

I rapporten om forløbet af tilbageholdelsen anføres de oplysninger, der er givet i henhold til denne artikel, og den tilbageholdte kvitterer herfor. Såfremt kvittering nægtes, anføres dette.

I henhold til artikel 803-6 overgives et dokument med oplysning om disse rettigheder til personen, når denne får meddelelse om, at vedkommende er tilbageholdt.«

12 Den nævnte lovs artikel 63-4-1 har følgende ordlyd:

»Advokaten kan efter anmodning få adgang til den rapport, der er udarbejdet i henhold til artikel 63-1, næstsidste afsnit, og som omhandler meddelelsen om tilbageholdelsen og de tilhørende rettigheder, den lægeerklæring, der er udfærdiget i henhold til artikel 63-3, samt rapporterne om afhøringen af den person, som han bistår. Advokaten kan ikke anmode om eller tage en kopi heraf. Advokaten kan dog tage notater.

Den tilbageholdte person kan ligeledes få adgang til de dokumenter, der er nævnt i denne artikels første punktum, eller en kopi heraf.«

13 Samme lovs artikel 73 foreskriver:

»Enhver person har ret til at anholde en person, der er antruffet på fersk gerning i færd med at begå en mindre alvorlig eller en alvorlig lovovertrædelse, der kan medføre frihedsstraf, og derefter bringe gerningsmanden til den nærmeste kriminalpolitiembedsmand.

Når personen fremstilles for den overordnede kriminalpolitiembedsmand, er det ikke obligatorisk at anordne tilbageholdelse af den pågældende i tilfælde, hvor de i denne lov fastsatte betingelser for denne foranstaltning er opfyldt, når vedkommende ikke har pligt til fortsat at stå til rådighed for efterforskerne og er blevet oplyst om, at han eller hun til enhver tid kan forlade politistationen. Dette stykke finder dog ikke anvendelse, hvis den pågældende person er blevet bragt til den overordnede kriminalpolitiembedsmand ved politiets brug af tvang.«

14 Strafferetsplejelovens artikel 385, første og sjette punktum, bestemmer følgende:

»Tribunal correctionnel [(ret i første instans i straffesager)] har kompetence til at fastslå, at de procedurer, der indbringes for den, er ugyldige, medmindre de forelægges af undersøgelsesdommeren eller af forundersøgelsesafdelingen.

[…]

I alle tilfælde skal ugyldighedsindsigelser fremsættes, inden der er fremsat påstande med hensyn til sagens realitet.«

Hovedsagerne og det præjudicielle spørgsmål

15 Om aftenen den 22. marts 2021 blev K.B. og F.S. på grund af deres mistænkelige tilstedeværelse på en virksomheds parkeringsplads standset af to kriminalbetjente. Betjentene konstaterede, at tanken på en parkeret lastbil var åben, og at der befandt sig benzindunke tæt ved. Kl. 22.25 blev K.B. og F.S., som forsøgte at skjule sig, anholdt og lagt i håndjern af betjentene, som straks indledte en efterforskning vedrørende pågribelse på fersk gerning under udførelse af tyveri af brændstof på grundlag af strafferetsplejelovens artikel 53, første afsnit.

16 Efter at have afhørt K.B. og F.S. – imidlertid uden at have informeret dem om deres rettigheder i henhold til strafferetsplejelovens artikel 63-1 – underrettede kriminalbetjentene en overordnet kriminalpolitiembedsmand, som anmodede dem om straks at fremstille de mistænkte, således at de kunne tilbageholdes i henhold til strafferetsplejelovens artikel 73.

17 Idet de så bort fra denne instruks, henvendte de to kriminalbetjente sig til en anden kriminalpolitiembedsmand, der mødte op kl. 22.40 og – i stedet for at tilbageholde de to mistænkte, give dem meddelelse om de nævnte rettigheder og underrette procureur de la République (den offentlige anklager, herefter »anklagemyndigheden«), som det kræves i fransk ret – foretog en ransagning af disse personers køretøj. Der blev under denne ransagning fundet belastende bevismateriale såsom hætter, en tragt og en elektrisk pumpe. Betjenten stillede K.B. og F.S. nogle spørgsmål, som de besvarede.

18 Kl. 22.50 blev anklagemyndigheden underrettet om tilbageholdelsen af F.S. og K.B., der blev informeret om deres rettigheder henholdsvis kl. 23.00 og kl. 23.06, herunder om retten til ikke at udtale sig.

19 I forbindelse med, at tribunal correctionnel de Villefranche-sur-Saône (retten i første instans i straffesager i Villefranche-sur-Saône, Frankrig), som er den forelæggende ret, skal pådømme sagen mod K.B. og F.S. vedrørende tyveri af brændstof, har denne konstateret, at der i det foreliggende tilfælde blev foretaget efterforskning og indsamlet selvinkriminerende udtalelser, før K.B. og F.S. blev informeret om deres rettigheder, i strid med strafferetsplejelovens artikel 63-1, som gennemfører artikel 3 og 4 i direktiv 2012/13 i national ret. Eftersom tilbageholdelsen, underretningen af anklagemyndigheden og meddelelsen om rettigheder, herunder bl.a. retten til ikke at udtale sig, blev foretaget for sent, er den forelæggende ret af den opfattelse, at retten til ikke at inkriminere sig selv er blevet tilsidesat. Under disse omstændigheder skal ransagningen af køretøjet, tilbageholdelsen af de mistænkte og alle de handlinger, der følger heraf, principielt annulleres i overensstemmelse med praksis fra Cour de cassation (kassationsdomstol, Frankrig).

20 I denne forbindelse fremgår det af de sagsakter, som Domstolen råder over, at i henhold til strafferetsplejelovens artikel 385 skal indsigelser om, at proceduren er ugyldig, såsom tilsidesættelse af forpligtelsen i denne lovs artikel 63-1 til at underrette en person om retten til ikke at udtale sig på tidspunktet for tilbageholdelsen, fremføres af den berørte person eller dennes advokat, inden der er fremsat påstande med hensyn til sagens realitet. Det fremgår ligeledes af disse sagsakter, at K.B. og F.S. blev bistået af en advokat, men at hverken denne advokat eller K.B. og F.S. havde fremført en ugyldighedsindsigelse, som omhandlet i nævnte lovs artikel 385, om tilsidesættelse af denne forpligtelse, inden der blev fremsat påstande med hensyn til sagens realitet.

21 Den forelæggende ret har i øvrigt anført, at Cour de cassation (kassationsdomstol) har fortolket strafferetsplejelovens artikel 385 således, at den forbyder de retter, der påkender sagens realitet, ex officio at erklære en procedure for ugyldig – bortset fra tilfælde, hvor en sådan ugyldighed følger af rettens egen manglende kompetence – eftersom den tiltalte, som har ret til at blive bistået af en advokat, når vedkommende giver møde eller er repræsenteret ved en domsafsigende domstol, kan påberåbe sig en sådan ugyldighed, inden der er fremsat påstande med hensyn til sagens realitet, idet den tiltalte i øvrigt har den samme mulighed, hvis vedkommende ikke har givet møde, eller hvis vedkommende ikke har været repræsenteret i første instans. Den således fortolkede strafferetsplejelovs artikel 385 er derfor til hinder for, at den forelæggende ret ex officio efterprøver tilsidesættelsen af den forpligtelse, der er omhandlet i denne doms foregående præmis.

22 I denne sammenhæng ønsker den forelæggende ret oplyst, om det forbud, som den er blevet pålagt ved nævnte lovs artikel 385, mod ex officio at efterprøve tilsidesættelsen af en forpligtelse, der er fastsat i EU-retten, såsom forpligtelsen i artikel 3 og 4 i direktiv 2012/13 til straks at underrette mistænkte og tiltalte om deres ret til ikke at udtale sig, er i overensstemmelse med denne ret.

23 Den forelæggende ret har i denne henseende anført, at den nationale rets anvendelse ex officio af EU-retten i mangel af processuelle regler i EU-retten henhører under medlemsstaternes procesautonomi inden for rammerne af ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet. I dom af 14. december 1995, Peterbroeck (C-312/93, EU:C:1995:437), fastslog Domstolen imidlertid, at EU-retten er til hinder for, at der anvendes en national processuel bestemmelse, som afskærer den nationale ret fra under en sag, der henhører under dens kompetence, ex officio at tage stilling til, om en national retsakt er forenelig med en bestemmelse i EU-retten, når denne bestemmelse ikke af borgeren er blevet påberåbt inden for en vis frist.

24 Den forelæggende ret har desuden henvist til Domstolens praksis på området for urimelige kontraktvilkår, hvori denne sidstnævnte har fastslået, at den nationale ret er forpligtet til ex officio at undersøge tilsidesættelser af visse bestemmelser i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29), med den begrundelse, at en sådan undersøgelse gør det muligt at nå de mål, der forfølges med dette direktiv. I denne praksis anerkendes således den nationale rets status som myndighed i en medlemsstat og dens hertil svarende forpligtelse som ligeværdig aktør i gennemførelsesprocessen for direktiver i en specifik kontekst, som er karakteriseret ved, at en part i sagen befinder sig i en svagere position. Dette ræsonnement vedrørende forbrugeren kan overføres på den tiltalte i straffesager, så meget desto mere som sidstnævnte ikke nødvendigvis bistås af en advokat for at gøre sine rettigheder gældende.

25 På denne baggrund har tribunal correctionnel de Villefranche-sur-Saône (retten i første instans i straffesager i Villefranche-sur-Saône) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel 3 (retten til information om rettigheder) og 4 (meddelelse om rettigheder i forbindelse med anholdelse) i [direktiv 2012/13] samt artikel 7 (retten til ikke at udtale sig) i [direktiv 2016/343], sammenholdt med artikel 48 (uskyldsformodning og ret til et forsvar) i [chartret], fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for et forbud mod, at den nationale ret ex officio rejser et spørgsmål om tilsidesættelse af retten til forsvar som sikret ved [disse] direktiver, idet denne ret nærmere bestemt ikke, med henblik på at erklære proceduren ugyldig, ex officio må fastslå, at der ikke blev givet meddelelse om retten til ikke at udtale sig ved anholdelsen, eller at meddelelsen om retten til ikke at udtale sig blev givet for sent?«

Om det præjudicielle spørgsmål

26 Det følger af fast retspraksis, at det som led i den samarbejdsprocedure mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 267 TEUF, tilkommer denne at give den nationale ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den. Ud fra dette synspunkt påhviler det Domstolen efter omstændighederne at omformulere de spørgsmål, den forelægges. Domstolen kan desuden inddrage EU-retlige regler, som den nationale ret ikke har henvist til i sine spørgsmål (dom af 15.7.2021, Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, præmis 31).

27 Den omstændighed, at en national ret rent formelt har udformet det præjudicielle spørgsmål under henvisning til bestemte EU-retlige bestemmelser, er nemlig ikke til hinder for, at Domstolen oplyser denne ret om alle de fortolkningsmomenter, der kan være til nytte ved afgørelsen af den sag, som verserer for denne, uanset om den henviser til dem i sine spørgsmål. Det tilkommer herved Domstolen af samtlige de oplysninger, der er fremlagt af den nationale ret, navnlig af forelæggelsesafgørelsens præmisser, at udlede de EU-retlige elementer, som det under hensyn til sagens genstand er nødvendigt at fortolke (dom af 22.12.2022, Ministre de la Transition écologique og Premier ministre (Statens hæftelse for luftforurening), C-61/21, EU:C:2022:1015, præmis 34 og den deri nævnte retspraksis).

28 I det foreliggende tilfælde bemærkes for det første, at det præjudicielle spørgsmål bl.a. vedrører artikel 7 i direktiv 2016/343, som i stk. 1 bestemmer, at medlemsstaterne skal sikre, at mistænkte og tiltalte har ret til ikke at udtale sig i relation til den strafbare handling, som de er mistænkt eller tiltalt for at have begået.

29 Det skal imidlertid bemærkes, at anmodningen om præjudiciel afgørelse er blevet fremsat i en sammenhæng, hvor oplysningerne om retten til ikke at udtale sig blev givet for sent til de berørte personer, eftersom der, således som det fremgår af denne doms præmis 16-19, blev stillet spørgsmål til dem af kriminalbetjente og en kriminalpolitiembedsmand, og disse sidstnævnte indsamlede selvinkriminerende udtalelser, inden de berørte personer fik denne oplysning. Denne anmodning vedrører således de konsekvenser, som den ret, der påkender sagens realitet, i givet fald skal drage af den omstændighed, at underretningen er sket for sent, når dette ikke er blevet påberåbt af disse personer eller deres advokat inden for den frist, der er fastsat i den pågældende medlemsstats lovgivning. Den forpligtelse, der påhviler de kompetente myndigheder, til straks at give mistænkte eller tiltalte oplysninger og meddelelse om rettigheder vedrørende bl.a. retten til ikke at udtale sig, samt medlemsstaternes forpligtelse til at sikre, at en manglende meddelelse

eller et afslag på at afgive sådanne oplysninger eller meddelelser kan anfægtes, er specifikt reguleret ved direktiv 2012/13, navnlig – for så vidt angår den første forpligtelse – i direktivets artikel 3 og 4 samt – for så vidt angår den anden forpligtelse – i dettes artikel 8, stk. 2. Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 31-35 i forslaget til afgørelse, er det derfor alene i forhold til dette direktiv, at det præjudicielle spørgsmål skal besvares.

30 Det fremgår for det andet af 14. betragtning til direktiv 2012/13, at direktivet er støttet på de rettigheder, der bl.a. er fastsat i chartrets artikel 47 og 48, og at det med direktivet tilsigtes at fremme disse rettigheder i forhold til personer, der er mistænkte eller tiltalte i straffesager (jf. i denne retning dom af 19.9.2019, Rayonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, præmis 37).

31 Selv om det præjudicielle spørgsmål således kun henviser til chartrets artikel 48 om uskyldsformodningen og retten til forsvar, skal det bemærkes, at Domstolen allerede har fastslået, at retten til ikke at udtale sig ikke alene er sikret ved denne artikel, men ligeledes ved chartrets artikel 47, stk. 2, om retten til en retfærdig rettergang (jf. i denne retning dom af 2.2.2021, Consob, C-481/19, EU:C:2021:84, præmis 45). Dette spørgsmål skal derfor ligeledes undersøges i lyset af sidstnævnte bestemmelse i chartret.

32 Under disse omstændigheder må det lægges til grund, at den forelæggende ret nærmere bestemt ønsker oplyst, om artikel 3 og 4 samt artikel 8, stk. 2, i direktiv 2012/13, sammenholdt med chartrets artikel 47 og 48, skal fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning, der forbyder den ret, der skal påkende sagens realitet, og som træffer afgørelse i straffesagen, ex officio med henblik på at erklære proceduren ugyldig at fastslå en tilsidesættelse af den forpligtelse, der påhviler de kompetente myndigheder i henhold til artikel 3 og 4, til straks at underrette mistænkte eller tiltalte personer om deres ret til ikke at udtale sig.

33 I denne henseende bemærkes, at medlemsstaterne i henhold til artikel 3, stk. 1, litra e), og artikel 3, stk. 2, samt artikel 4, stk. 1 og 2, i direktiv 2012/13 skal sikre, at mistænkte eller tiltalte personer straks modtager mundtlige eller skriftlige oplysninger og, når sådanne personer anholdes eller tilbageholdes, en skriftlig meddelelse om rettigheder, herunder bl.a. retten til ikke at udtale sig, med henblik på at muliggøre en effektiv udøvelse af denne rettighed. Disse bestemmelser fastsætter således en forpligtelse for medlemsstaternes kompetente myndigheder til straks at underrette mistænkte eller tiltalte personer om den nævnte ret, idet det præciseres, at uanset om denne forpligtelse eventuelt er strengere for så vidt angår mistænkte eller tiltalte, der anholdes eller tilbageholdes, fremgår det af 19. betragtning til dette direktiv, at ovennævnte informationer under alle omstændigheder skal gives senest inden politiets eller en anden kompetent myndigheds første officielle afhøring af mistænkte eller tiltalte.

34 I det foreliggende tilfælde har den forelæggende ret i det væsentlige konstateret, at K.B. og F.S., der blev anholdt på fersk gerning og derfor som personer, der blev anholdt og mistænkt for at have begået en strafbar handling, straks burde have fået oplysninger om deres ret til ikke at udtale sig på grundlag af national ret, der gennemfører de i foregående præmis nævnte bestemmelser i direktiv 2012/13, blev underrettet om denne ret for sent, dvs. først efter at der var blevet stillet spørgsmål til dem af kriminalbetjente og en kriminalpolitiembedsmand, og efter at disse sidstnævnte havde indsamlet selvinkriminerende udtalelser.

35 I denne sammenhæng skal det bemærkes, at medlemsstaterne i henhold til artikel 8, stk. 2, i direktiv 2012/13 skal sikre, at den mistænkte eller tiltalte eller dennes advokat skal have ret til i overensstemmelse med procedurerne i den nationale lovgivning at anfægte de kompetente myndigheders mulige undladelse af eller afslag på at fremlægge information i overensstemmelse med dette direktiv.

36 Denne bestemmelse finder bl.a. anvendelse i en situation, hvor en oplysning om retten til ikke at udtale sig er blevet givet for sent. Eftersom dette direktivs artikel 3, stk. 1, og artikel 4, stk. 1, kræver, at mistænkte eller tiltalte personer straks underrettes om dennes ret til ikke at udtale sig, kan en underretning herom, der gives uden overholdelse af det i disse bestemmelser fastsatte krav om, at det sker straks, nemlig ikke anses for at være blevet givet »i overensstemmelse med« dette direktiv. I henhold til nævnte direktivs artikel 8, stk. 2, skal den mistænkte eller tiltalte eller dennes advokat derfor have mulighed for at anfægte denne manglende underretning.

37 I denne henseende bemærkes, at henset til betydningen af adgangen til effektive retsmidler, som er sikret ved chartrets artikel 47, stk. 1, er artikel 8, stk. 2, i direktiv 2012/13 til hinder for enhver national foranstaltning, der udgør en hindring for udøvelsen af effektive retsmidler i tilfælde af tilsidesættelse af rettigheder, som er beskyttet ved dette direktiv (dom af 19.9.2019, Rayonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, præmis 57).

38 Med sin henvisning til »procedurerne i den nationale lovgivning« præciserer denne bestemmelse i direktiv 2012/13 imidlertid hverken de nærmere regler og de frister, inden for hvilke mistænkte og tiltalte og i givet fald deres advokat kan påberåbe sig en tilsidesættelse af forpligtelsen til straks at underrette sådanne mistænkte og tiltalte om deres ret til ikke at udtale sig, eller de eventuelle processuelle konsekvenser, der følger af den manglende påberåbelse, såsom muligheden for, at den ret, der skal påkende sagens realitet i straffesagen, ex officio kan fastslå en sådan tilsidesættelse med henblik på at erklære proceduren ugyldig. Det råderum, som medlemsstaterne således har til at fastsætte disse nærmere regler og konsekvenser, bekræftes endvidere af 36. betragtning til dette direktiv, hvorefter retten til i overensstemmelse med national ret at anfægte de kompetente myndigheders mulige undladelse af eller afslag på at fremlægge information eller videregive bestemt materiale i sagen i overensstemmelse med det nævnte direktiv ikke indebærer en forpligtelse for medlemsstaterne til at sørge for en specifik appelprocedure, separat ordning eller klageprocedure, hvor en sådan undladelse eller et sådan afslag kan anfægtes.

39 Det må derfor fastslås, at direktiv 2012/13 ikke fastsætter regler, der regulerer den eventuelle mulighed for, at den ret, der påkender sagens realitet i en straffesag, med henblik på at erklære proceduren ugyldig ex officio kan fastslå en sådan tilsidesættelse af forpligtelsen til straks at underrette mistænkte eller tiltalte om deres ret til ikke at udtale sig.

40 Det skal imidlertid bemærkes, at medlemsstaterne, når de gennemfører artikel 3, stk. 1, litra e), artikel 4, stk. 1, og artikel 8, stk. 2, i direktiv 2012/13, i overensstemmelse med chartrets artikel 51, stk. 1, er forpligtet til at sikre overholdelsen af de krav, der følger såvel af retten til effektive retsmidler og af retten til en retfærdig rettergang, der er fastsat i chartrets artikel 47, stk. 1 og 2, som af retten til forsvar, der er fastsat i chartrets artikel 48, stk. 2, og som er konkretiseret ved disse bestemmelser i direktiv 2012/13 (jf. i denne retning dom af 1.8.2022, TL (Manglende tolkning og oversættelse), C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, præmis 42).

41 Det skal desuden tilføjes, at rettighederne i chartret i henhold til chartrets artikel 52, stk. 3, har samme betydning og omfang som de tilsvarende rettigheder, der er sikret ved den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, der blev underskrevet i Rom den 4. november 1950 (herefter »EMRK«), hvilket ikke er til hinder for, at EU-retten kan yde en mere omfattende beskyttelse. I den fortolkning, som Domstolen foretager af de rettigheder, der er sikret ved chartrets artikel 47, stk. 1 og 2, og artikel 48, stk. 2, skal den derfor tage hensyn til de tilsvarende rettigheder, der er sikret ved EMRK's artikel 6 og 13, således som fortolket af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, som tærskel for minimumsbeskyttelse (jf. i denne retning dom af 2.2.2021, Consob, C-481/19, EU:C:2021:84, præmis 37 og den deri nævnte retspraksis, og af 9.3.2023, Intermarché Casino Achats mod Kommissionen, C-693/20 P, EU:C:2023:172, præmis 41-43). I 14. betragtning til direktiv 2012/13 nævnes i øvrigt udtrykkeligt den omstændighed, at direktivet bl.a. bygger på denne artikel 6, således som den er blevet fortolket af Menneskerettighedsdomstolen.

42 I denne henseende og med forbehold for den forelæggende rets efterprøvelse skal det bemærkes, således som det fremgår af den franske regerings forklaringer i dens skriftlige indlæg og i retsmødet, at fransk strafferet, navnlig artikel 63-1, stk. 3, artikel 63-4-1 og artikel 385 i strafferetsplejeloven, gør det muligt for mistænkte eller tiltalte samt i givet fald deres advokat ved ethvert middel og på et hvilket som helst tidspunkt i perioden mellem tilbageholdelsen og inden der er fremsat påstande med hensyn til sagens realitet at påberåbe sig enhver tilsidesættelse af pligten til straks at underrette mistænkte eller tiltalte om deres ret til ikke at udtale sig, således som denne ret følger af artikel 3 og 4 i direktiv 2012/13, idet det præciseres, at såvel disse mistænkte og tiltalte som deres advokat har ret til aktindsigt i sagsakterne og navnlig i de sagsakter, som omhandler meddelelsen om tilbageholdelsen og de tilhørende rettigheder.

43 Det står medlemsstaterne frit for i medfør af det råderum, som de har i henhold til direktiv 2012/13, at begrænse påberåbelsen af en sådan tilsidesættelse tidsmæssigt til trinnet inden der er fremsat påstande med hensyn til sagens realitet. Det skal navnlig fastslås, at forbuddet mod, at en domstol i straffesager ex officio behandler denne tilsidesættelse med henblik på at erklære proceduren ugyldig, principielt overholder retten til effektive retsmidler og retten til en retfærdig rettergang, der er fastsat i chartrets artikel 47, stk. 1 og 2, samt retten til et forsvar, der er fastsat i chartrets artikel 48, stk. 2, når mistænkte, tiltalte eller deres advokat har haft konkret og effektiv mulighed for at påberåbe sig den pågældende tilsidesættelse, og når de i denne forbindelse har haft en rimelig frist samt adgang til sagsakterne.

44 Når dette er sagt, skal det med henblik på at sikre den effektive virkning af retten til ikke at udtale sig præciseres, at en sådan konklusion kun gælder, for så vidt som disse personer inden for den frist, som de har til at påberåbe sig en tilsidesættelse af artikel 3, stk. 1, litra e), og artikel 4, stk. 1, i direktiv 2012/13, konkret og faktisk har rådet over retten til adgang til advokatbistand, således som denne ret er fastsat i artikel 3 i direktiv 2013/48, og således som denne ret fremmes ved den retshjælpsordning, der er fastsat i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2016/1919 af 26. oktober 2016 om retshjælp til mistænkte og tiltalte i straffesager og til eftersøgte i sager angående europæiske arrestordrer (EUT 2016, L 297, s. 1).

45 Denne fortolkning af disse bestemmelser i direktiv 2012/13, sammenholdt med chartrets artikel 47 og 48, understøttes af Menneskerettighedsdomstolens praksis vedrørende EMRK's artikel 6, hvori det allerede er blevet fastslået, at den tiltaltes særlige sårbarhed på tidspunktet for efterforskningen med henblik på forberedelsen af retssagen kun kan opvejes på passende vis ved

hjælp af bistand fra en advokat, hvis opgave bl.a. består i at sikre, at retten for enhver, der er anklaget til ikke at inkriminere sig selv, respekteres (Menneskerettighedsdomstolen, 27.11.2008, Salduz mod Tyrkiet, CE:ECHR:2008:1127JUD003639102, § 54).

46 Den omstændighed, at mistænkte og tiltalte i medfør af den nationale lovgivning skal have muligheden for konkret og effektivt at få adgang til advokatbistand, udelukker imidlertid ikke, at de, såfremt de giver afkald på denne mulighed, principielt må bære de eventuelle konsekvenser af et sådant afkald, såfremt dette gives i overensstemmelse med de betingelser, der er fastsat i artikel 9 i direktiv 2013/48. Navnlig fastsætter stk. 1 i denne bestemmelse, at den mistænkte eller tiltalte mundtligt eller skriftligt skal have fået klare og tilstrækkelige oplysninger i et enkelt og letforståeligt sprog om indholdet af retten til adgang til advokatbistand og de mulige konsekvenser ved at give afkald på den, samt at afkaldet skal gives frivilligt og utvetydigt.

47 Den betragtning, der er omhandlet i nærværende doms præmis 44, drages ikke i tvivl af den omstændighed, at artikel 8, stk. 2, i direktiv 2012/13 fastsætter, at tilsidesættelsen af forpligtelsen til straks at underrette mistænkte eller tiltalte om dennes ret til ikke at udtale sig skal kunne påberåbes af mistænkte eller tiltalte »eller« dennes advokat. Denne sideordnende konjunktion skal nemlig forstås således, at mistænkte eller tiltalte selv skal gøre en sådan tilsidesættelse gældende i de tilfælde, hvor vedkommende gyldigt har givet afkald på muligheden for at lade sig bistå af en advokat – i hvilken forbindelse gyldigheden af afkaldet skal efterprøves af en ret – eller foretrækker selv at gøre denne tilsidesættelse gældende frem for gennem dennes advokat.

48 Det skal endvidere bemærkes, at det følger af Menneskerettighedsdomstolens praksis, at det, når der konstateres en processuel fejl, påhviler de nationale retter at foretage en bedømmelse af spørgsmålet om, hvorvidt denne mangel er blevet afhjulpet under den procedure, der er fulgt heraf, idet fraværet af en sådan vurdering i sig selv umiddelbart er uforenelig med kravene til en retfærdig rettergang som omhandlet i EMRK's artikel 6 (Menneskerettighedsdomstolen, 28.1.2020, Mehmet Zeki Çelebi mod Tyrkiet, CE:ECHR:2020:0128JUD002758207, § 51). I det tilfælde, hvor mistænkte ikke rettidigt er blevet underrettet om sin ret til ikke at inkriminere sig selv og til ikke at udtale sig, skal det således fastslås, om straffesagen i sin helhed på trods af denne lakune kan anses for at være retfærdig, idet der skal tages hensyn til en række faktorer, herunder spørgsmålet om, hvorvidt de udtalelser, der er indsamlet i mangel af en sådan oplysning, udgør en integrerende eller væsentlig del af de belastende dokumenter, samt styrken af de øvrige sagsakter (jf. i denne retning Menneskerettighedsdomstolens dom af 13.9.2016, Ibrahim m.fl. mod Det Forenede Kongerige, CE:ECHR:2016:0913JUD005054108, §§ 273 og 274).

49 Det fremgår af ovenstående betragtninger, at det ikke kan lægges til grund, at en national lovgivning, der forbyder den ret, der skal påkende sagens realitet i en straffesag, ex officio med henblik på at erklære proceduren ugyldig, at fastslå en tilsidesættelse af den forpligtelse, der påhviler de kompetente myndigheder i henhold til artikel 3 og 4 i direktiv 2012/13, til straks at underrette mistænkte eller tiltalte personer om deres ret til ikke at udtale sig, udgør en tilsidesættelse af chartrets artikel 47 og 48, når de pågældende ikke er blevet frataget muligheden for konkret og effektivt at få adgang til advokatbistand i overensstemmelse med artikel 3 i direktiv 2013/48, om fornødent ved at søge retshjælp på de betingelser, der er fastsat i direktiv 2016/1919, og når de – ligesom i givet fald deres advokat – har haft ret til aktindsigt i deres sagsakter og til at påberåbe sig denne tilsidesættelse inden for en rimelig frist i henhold til artikel 8, stk. 2, i direktiv 2012/13.

50 Denne konklusion drages ikke i tvivl af den retspraksis, som den forelæggende ret har henvist til, og som er nævnt i denne doms præmis 23 og 24.

51 For det første gav den nationale lovgivning i den sag, der gav anledning til dom af 14. december 1995, Peterbroeck (C-312/93, EU:C:1995:437), nemlig retterne beføjelse til ex officio at efterprøve, om en national retsakt var forenelig med en EU-retlig bestemmelse. Den forelæggende ret blev i den nævnte sag imidlertid frataget denne beføjelse som følge af, at den frist, inden for hvilken denne efterprøvelse kunne foretages ex officio, allerede var udløbet på tidspunktet for afholdelsen af retsmødet. Hovedsagen vedrører derimod spørgsmålet om, hvorvidt EU-retten kræver, at den nationale ret gives mulighed for ex officio at konstatere en tilsidesættelse af EU-retten, selv om denne mulighed er forbudt i henhold til national ret.

52 Hvad for det andet angår Domstolens praksis på området for urimelige kontraktvilkår skal det fremhæves, at de retsforhold, der er genstand for ordningen om forbrugerbeskyttelse, på dette punkt adskiller sig fra de retsforhold, der er omhandlet i forbindelse med straffesager, såsom dem, der er omhandlet i hovedsagen og omtalt i denne doms præmis 45, således at der ikke kan foretages en simpel anvendelse af de principper, der er udviklet på området for urimelige kontraktvilkår, på området for processuelle garantier i straffesager.

53 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det forelagte spørgsmål besvares med, at artikel 3 og 4 samt artikel 8, stk. 2, i direktiv 2012/13, sammenholdt med chartrets artikel 47 og 48, skal fortolkes således, at disse bestemmelser ikke er til hinder for en national lovgivning, der forbyder den ret, der skal påkende sagens realitet, og som træffer afgørelse i straffesagen, ex officio med henblik på at erklære proceduren ugyldig at fastslå en tilsidesættelse af den forpligtelse, der påhviler de kompetente myndigheder i henhold til nævnte artikel 3 og 4, til straks at underrette mistænkte eller tiltalte personer om deres ret til ikke at udtale sig, når de pågældende ikke er blevet frataget muligheden for konkret og effektivt at få adgang til advokatbistand i overensstemmelse med artikel 3 i direktiv 2013/48, om fornødent ved at søge retshjælp på de betingelser, der er fastsat i direktiv 2016/1919, og når de – ligesom i givet fald deres advokat – har haft ret til aktindsigt i deres sagsakter og til at påberåbe sig denne tilsidesættelse inden for en rimelig frist i henhold til artikel 8, stk. 2, i direktiv 2012/13.

Sagsomkostninger

54 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Store Afdeling) for ret:

Artikel 3 og 4 samt artikel 8, stk. 2, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2012/13/EU af 22. maj 2012 om ret til information under straffesager, sammenholdt med artikel 47 og 48 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder,

skal fortolkes således, at

disse bestemmelser ikke er til hinder for en national lovgivning, der forbyder den ret, der skal påkende sagens realitet, og som træffer afgørelse i straffesagen, ex officio med henblik på at erklære proceduren ugyldig at fastslå en tilsidesættelse af den forpligtelse, der påhviler de kompetente myndigheder i henhold til nævnte artikel 3 og 4, til straks at underrette mistænkte eller tiltalte personer om deres ret til ikke at udtale sig, når de

pågældende ikke er blevet frataget muligheden for konkret og effektivt at få adgang til advokatbistand i overensstemmelse med artikel 3 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2013/48/EU af 22. oktober 2013 om ret til adgang til advokatbistand i straffesager og i sager angående europæiske arrestordrer og om ret til at få en tredjemand underrettet ved frihedsberøvelse og til at kommunikere med tredjemand og med konsulære myndigheder under frihedsberøvelsen, om fornødent ved at søge retshjælp på de betingelser, der er fastsat i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2016/1919 af 26. oktober 2016 om retshjælp til mistænkte og tiltalte i straffesager og til eftersøgte i sager angående europæiske arrestordrer, og når de – ligesom i givet fald deres advokat – har haft ret til aktindsigt i deres sagsakter og til at påberåbe sig denne tilsidesættelse inden for en rimelig frist i henhold til artikel 8, stk. 2, i direktiv 2012/13.

Underskrifter